
بررسی رابطه برنامه درسی مطالعات اجتماعی با تربیت اجتماعی دانش آموزان پایه اول دوره متوسطه در شهرستانهای استان تهران

دکتر عزت الله نادری*، اکبر ابراهیمی**

چکیده: هدف این پژوهش بررسی رابطه برنامه درسی مطالعات اجتماعی با تربیت اجتماعی دانش آموزان پایه اول دوره متوسطه در شهرستانهای استان تهران در سال 1389 90 است. جامعه آماری در این پژوهش 400 نفر دانش آموز پسر و دختر پایه اول متوسطه بوده که به استناد جدول برآورد حجم نمونه $v. \text{ and morgan. D. w}$ و Kerjencie تعیین شده و داده های مورد نظر دانش آموزان پایه اول متوسطه از روش کتابخانه ای و میدانی و با استفاده از ابزار پرسشنامه جمع آوری شده است. پاسخگویان مورد نظر مناطق و نواحی نوزده گانه سازمان آموزش و پرورش شهرستان های استان تهران که برحسب جغرافیایی به 4 گروه (شمالی، جنوبی، غربی و شرقی) تقسیم گردیدند و با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای از هر گروه یک منطقه یا ناحیه به طور تصادفی انتخاب شدند. سپس از بین مدارس متوسطه پایه اول دخترانه و پسرانه مناطق و نواحی نوزده گانه دو دبیرستان (دخترانه و پسرانه) به صورت خوشه ای انتخاب گردیده و در نهایت در هر مدرسه تقریباً به نسبت تعداد دانش آموزان هر منطقه یا ناحیه دانش آموز دختر و پسر به عنوان آزمودنی های تحقیق پایه اول متوسطه برحسب نمونه گیری تصادفی انتخاب شدند. یافته های پژوهش نشان می دهد که اهداف تربیت اجتماعی در برنامه درسی مطالعات اجتماعی در حیطه های صلاحیت اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و خانوادگی در بین دانش آموزان پایه اول دوره متوسطه در شهرستان های استان تهران به لحاظ آماری به طور معناداری تحقق یافته است. همچنین نتایج حاصل از این پژوهش نشان دهنده این است که دانش آموزان پایه اول متوسطه در رابطه با صلاحیت های نظام سیاسی کمترین میانگین را دارا هستند و در رابطه با عدم مشروعیت نظام سیاسی و شرکت در انتخابات و بحث و تبادل نظر در خصوص کاندیداها شناخت کافی را ابراز ننموده اند. پیشنهاد می شود مدارس و خصوصاً دبیران علوم اجتماعی با شیوه عقلانی در رابطه با شناخت دانش آموزان نسبت به نظام سیاسی نهایت اهتمام را داشته و ضرورت آن را در ایجاد جامعه دموکراسی تفهیم نمایند.

کلید واژه ها: تربیت و تربیت اجتماعی، برنامه درسی، مطالعات اجتماعی، صلاحیت های اجتماعی، صلاحیت های اقتصادی، صلاحیت های سیاسی و صلاحیت های خانوادگی.

---

* استاد گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران endaeri@hotmail.com

** دانش آموخته دکترای علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران

مقدمه

برای علمای تربیت روشن است که مدرسه یک نهاد اجتماعی است که در تکوین شخصیت اجتماعی فرد بسیار مؤثر است، زیرا به وسیله آن است که کودک و نوجوان راه و رسم زندگی و طرز معاشرت با دیگران را یاد می‌گیرد و نیز مدرسه است که چگونگی انجام دادن یک عده کارهای معین و کیفیت همکاری یا رقابت با دیگران را به فرد می‌دهد. به طور کامل اساس نظرات کودک و نوجوان و موفقیت یا ناکامی او در مدرسه پیریزی می‌شود و در تمام آن‌ها وسایل هستند که کودک و نوجوان را برای سازگاری با محیط خارج از مدرسه، آماده و قادر می‌سازد. شریعتمداری معتقد است فرد آدمی در شخصیت خود از پنج بعد اساسی برخوردار است. این ابعاد عبارتند از: بعد عقلانی، بعد اجتماعی، بعد عاطفی، بعد اخلاقی و معنوی و بعد بدنی. تعلیم و تربیت یعنی هدایت ابعاد اساسی شخصیت فرد. آنچه که در تعلیم و تربیت دارای اهمیت فوق‌العاده‌ای است، تمرکز یافتن آموزش روی ابعاد فوق است نه توجه به یک بعد و ابعاد دیگر از دید نظام آموزشی پنهان یماند، در آن صورت تعلیم و تربیت جنبه یک بعدی پیدا می‌کند و تربیت انسان کامل به درستی تحقق نمی‌یابد. یکی از این ابعاد بعد اجتماعی است، یعنی فرد چگونه با دیگران ارتباط برقرار سازد، سازگاری و توافق و همکاری با سایرین چگونه ایجاد نماید (شریعتمداری، 1381: 73).

«کولی معتقد است که مدرسه عامل اجتماعی کردن فرد و آموختن محبت، همدلی، وفاداری و همکاری با دیگران است.» (شاهمرادی، 1384: 2).

«در مبحث جریان‌های اجتماعی و فعالیت‌های تربیتی در کتاب جامعه‌شناسی فرانسیس براون آمده است: جریان اجتماعی عبارت است از: تاثیر متقابل افراد و گروه‌ها روی یکدیگر به طوری که هر فرد یا گروه، محرک فرد یا گروه دیگر شده و در نتیجه رفتار افراد و گروه‌ها روی یکدیگر به طوری که هر فرد یا گروه، محرک فرد یا گروه دیگر شده و در نتیجه رفتار افراد تغییر کند.» (شریعتمداری، 1387: 55).

اگر تربیت اجتماعی را یکی از لوازم ضروری زندگی اجتماعی و جریان جامعه‌پذیری فرد بدانیم در این خصوص نظام‌های آموزشی باید راهکارهای اجرایی را بیگیری نمایند که موجبات تغییر رفتار مطلوب را در فرد در پی داشته باشد. یکی از راهکارهای اجرایی در نظام آموزشی کنونی آموزش برنامه درسی مطالعات اجتماعی در دانش‌آموزان پایه اول دوره متوسطه است. به هر حال این پژوهش درصدد بوده است رابطه برنامه درسی مطالعات اجتماعی با تربیت اجتماعی دانش‌آموزان پایه اول دوره متوسطه در شهرستان‌های استان تهران را مورد بررسی قرار دهد.

بیان مسأله

مسأله مهم و اصلی برای مسئولان آموزش و پرورش که با دانش‌آموزان نوجوان پایه اول دوره متوسطه سر و کار دارند، این است که نیازهای عام و خاص تربیت اجتماعی

دانش آموز را به درستی بشناسند و پس از این شناخت با شیوه‌های علمی و مشروع درصدد ارضای نیازها و رفع مشکلات تربیت اجتماعی آنان برآیند.

دورکیم بیان کرده است که تعلیم و تربیت وسیله اجتماعی کردن نسل جوان و هدف آن انتقال شیوه‌های فکر و احساس جامعه به نسل جدید نوبالوگان می‌باشد. البته ناگفته نماند وظیفه تعلیم و تربیت انتقال و معرفی صرف نیست؛ بلکه بایستی موجباتی فراهم نماید که دانش‌آموزان میراث فرهنگی و ارزش‌ها را بتوانند ارزیابی نموده و آنچه که به حال فرد و جامعه مفید است، حفظ و مابقی را حذف نمایند و همچنین آنچه که از گذشته به نسل جدید انتقال یافته را بسط و گسترش نمایند (شاهمرادی، 1384: 2).

به هر حال آنچه به عنوان مسأله و مشکل اساسی که سبب ایجاد انگیزه برای ارائه طرح پژوهش حاضر شده، این است که محقق رابطه بین برنامه درسی مطالعات اجتماعی و تربیت اجتماعی را در پایه اول متوسطه عمومی بررسی نمایند.

در تحقق اهداف تربیت اجتماعی پدیده‌ها و متغیرهای مورد بررسی، همان صلاحیت‌هایی است که فرد در زندگی اجتماعی تحت عنوان تربیت اجتماعی باید دارا باشد. برنامه درسی مطالعات اجتماعی به دنبال ایجاد صلاحیت‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و صلاحیت‌های مربوط به نظام خانواده تحت عنوان تربیت اجتماعی است که محقق درصدد است رابطه برنامه درسی فوق را با تربیت اجتماعی دانش‌آموزان پایه اول دوره متوسطه را بررسی نماید. در این پژوهش پدیده‌ها و متغیرهای فوق ذکر با استفاده از پرسشنامه مورد بررسی قرار گرفته است.

اهداف پژوهش

اهداف کلی

هدف کلی عبارت از منظور و مقصود نهایی از انجام پژوهش است.

هدف کلی مستقیماً از مسأله پژوهش مشتق می‌شود. در واقع یکی از اهداف کلی خود موضوع تحقیق است که معلوم می‌دارد پژوهش چه چیز را دنبال می‌کند و یا قصد تعیین آن را دارد.

همچنین هدف کلی دیگر، معمولاً پیشنهادهایی است که بر اساس یافته‌ها ارائه می‌شود (نادری و همکاران، 1389: 15).

درواقع پژوهش فوق دو هدف کلی را دنبال می‌کند:

الف. بررسی رابطه برنامه درسی مطالعات اجتماعی با تربیت اجتماعی دانش‌آموزان پایه اول دوره متوسطه در شهرستانهای استان تهران

ب. ارائه پیشنهادها و راهکارهای علمی و عملی در راستای برنامه‌های تربیت اجتماعی و برنامه درسی مطالعات اجتماعی به مسئولین نظام آموزشی که جریان تربیت اجتماعی بهتر صورت گیرد.

اهداف ویژه

اهداف تحقیق حاضر به استناد از اهداف مصوب گروه برنامه‌ریزی درسی علوم اجتماعی در برنامه درسی مطالعات اجتماعی پایه اول متوسطه تحت عنوان تربیت

اجتماعی تعیین گردیده که به شرح زیر است:

- 1- بررسی میزان صلاحیت‌های اجتماعی (مانند: درک دیگران، همکاری با دیگران، رعایت مقررات، رعایت حقوق و تکالیف فردی و اجتماعی، عدم تعرض به حقوق دیگران، تلاش در برقراری حق و عدالت و مشارکت در طرح و تصمیمات گروهی و ...) در دانش‌آموزان.
- 2- بررسی میزان صلاحیت‌های اقتصادی (مانند: فعالیت‌های اقتصادی، شناخت شغل‌های کاذب، تأثیر منفی بیکاری، نظام اقتصادی و اختلاف طبقاتی، نظام پولی، نظام آموزش و توانمندی اقتصادی و ...) در دانش‌آموزان.
- 3- بررسی میزان صلاحیت‌های سیاسی (مانند: شرکت در انتخابات، شناخت کاندیداها، عدم مشروعیت نظام سیاسی، رعایت مقررات و حفظ نظم در جامعه، آمادگی در مقابل دشمنان خارجی، همکاری با پلیس، شرکت در راهپیمایی و تظاهرات قانونی و ...) در دانش‌آموزان.
- 4- بررسی میزان صلاحیت‌های دانش‌آموزان نسبت به نظام خانواده مانند: همکاری با اعضای خانواده، آثار نامطلوب رشد جمعیت، توجه به رهنمودهای هدایتی خانواده، مراقبت از کوچکترهای خانواده، اختلاف خانوادگی، رفت و آمد به خانه فامیل و آشنایان و ...

مبانی نظری

شریعتداری (200:1387) در جهت تبیین موضوع مطالعات اجتماعی هدف‌های تربیت را عنوان نموده است که به طور مجمل به تعدادی از آنها اشاره می‌گردد:

- 1- ادراک فلسفه اجتماعی جامعه و ارزش و اهمیت آن؛
  - 2- شناخت جامعه و مؤسسات اجتماعی؛
  - 3- مطالعه علل و عوامل مؤثر در ناهنجاری‌های اجتماعی؛
  - 4- آشنایی با حقوق و وظایف اجتماعی؛
  - 5- بررسی نظام‌های مختلف حکومتی؛
  - 6- بررسی سیستم‌های مختلف اقتصادی؛
  - 7- پرورش شخصیت اجتماعی در افراد و ...
- اوپنهایم و تورنی (1974) به نقل از شاهمرادی (1384: 40) با انجام پژوهشی جامع به بررسی آموزش مسائل شهروندی در کشورهای مختلف اروپایی، آمریکایی و آسیایی پرداختند. از جمله اهداف اصلی و اساسی این پژوهش بررسی نحوه شکل‌گیری طرز تلقی‌های اجتماعی بود. بنابراین در پی تعریف هم‌شهری و یادگیری شهروند خوب برآمدند. نتایج تحقیق در این پژوهش نشان داد که رویه‌ها و گرایش‌هایی که در اثر آموزش تعلیمات اجتماعی شکل گرفته‌اند، چند بعدی بوده و به وسیله سه عامل که شامل حمایت از ارزش‌های مردم سالارانه، حمایت از حکومت ملی و علائق اجتماعی و مشارکت در انجام امور اجتماعی می‌باشد، می‌توانند اندازم‌گیری شوند. در پژوهش فوق آمده است مطالعه در

خصوصاً دانش‌آموزان 10 ساله و 14 ساله در کشورهای که مورد بررسی قرار گرفته‌اند، مشابه یکدیگر بوده‌اند و نشان می‌داد که فرایند اجتماعی شدن و پرورش گرایش‌های اجتماعی سیاسی در سن 10 سالگی در جریان بوده است. مصلح یزدی (1380: 18) در تحقیق خود با عنوان «تحقیق در تربیت اجتماعی در دبیرستان‌های تهران» که با روش کتابخانه‌ای (تاریخی و اسنادی) به مقایسه تربیت اجتماعی قدیم و همچنین بررسی سیستم جدید تربیت اجتماعی در دبیرستان‌های تهران پرداخته و به این نتیجه رسیده است که در ایران باستان عوامل طبیعت، دین و دولت در تربیت اجتماعی مؤثر بوده‌اند و روش تعلیم و تربیت در آن زمان روش عملی بوده و منظور از تربیت آماده ساختن جوانان برای شرکت در زندگی گروهی و احراز مسئولیت در جامعه و با برای شرکت در امور لشگری و نگرانی بوده است. اما وضع تربیت اجتماعی فعلی در دبیرستان‌ها چنان نیست که بتواند به ضروریات جامعه پاسخ دهد و بارزترین نتیجه آن اوضاع نابسامان و سرگردانی و بی‌پناهی فارغ‌التحصیلان دبیرستانی ما است. به نظر وی علل عقب‌ماندگی‌ها در زمینه تربیت اجتماعی عبارتند از: آشنا نبودن اغلب دبیران به فلسفه آموزش و پرورش، مشخص نبودن هدف تربیت برای شاگردان و آموزشگاه، سیستم و عطف و خطابه در تدریس علوم آزمایشگاهی و علوم نظری، نبود کادر معتمد و راهنما برای ارشاد شاگردان و ناهماهنگی بین هدف‌های تربیتی، وزارتی و پرورشی دبیرستان‌ها، مبرولوجی (1378: 61) آموزش و پرورش ایران را در تحقق تربیت اجتماعی موفق نمی‌داند. وی در تطبیق آموزش و پرورش ایران با دیدگاه ژاک مارتین عنوان می‌کند که «در مدارس و مراکز آموزشی ما به کار جمعی هدفدار در فعالیت‌های آموزشی و پرورشی بندرت پرداخته می‌شود. سازماندهی تدریس و نحوه ارزشیابی غالباً بر فعالیت‌های فردی دانش‌آموزان استوار است. قضاتی (1375: 142) در بررسی عوامل اجتماعی مؤثر در مشارکت دختران به این نتیجه رسید که به طور کلی مشارکت اجتماعی دختران در امور مدرسه ضعیف است. همچنین نتایج حاکی از آن بود که فعالیت‌های فوق برنامه موجود در مدارس تنها توانسته بود دانش‌آموزانی را که دارای نگرش‌های مذهبی و سیاسی خاص بودند جذب نماید.

در این پژوهش منظور از تربیت اجتماعی در برنامه درسی مطالعات اجتماعی پایه اول دوره متوسطه ایجاد صلاحیت‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و خانوادگی در دانش‌آموزان می‌باشد. شریعتمداری (1387: 65) در رابطه با صلاحیت‌های اجتماعی می‌گوید: «برای اینکه افراد بتوانند به طور مؤثر در زندگی اجتماعی شرکت کنند باید واجد شرایط و صلاحیت‌های خاصی باشند. به عبارتی دیگر تا افراد یک جامعه، مهارت‌ها و عادات معینی را در خود رشد ندهند نمی‌توانند وضعی توأم با موفقیت و رضایت خاطر در زندگی اجتماعی برای خود به وجود آورند».

صلاحیت‌های اجتماعی بر اساس مصوبه گروه برنامه‌ریزی درسی علوم اجتماعی در برنامه درسی مطالعه اجتماعی بدین شرح است:

- شناخت مفهوم گروه و ضرورت اهمیت آن در زندگی فردی اجتماعی؛

- آشنایی با چگونگی تکوین گروه و روابط گروهی و مشکلات عمده‌ی آن؛
- شناخت مفهوم نظام اجتماعی و اجزای آن و آشنا به روابط متقابل اجتماعی؛
- دار بودن گرایش مثبت نسبت به ارزش‌های اجتماعی و ...؛
- دارا بودن گرایش مثبت نسبت به مشارکت در امور اجتماعی و توانا در همکاری و مشارکت‌های اجتماعی؛
- دارا بودن روحیه‌ی تحمل آراء دیگران و انتقادپذیری؛
- داشتن روحیه جمع‌آوری اطلاعات لازم برای تجزیه و تحلیل مسائل اجتماعی؛
- داشتن روحیه مسئولیت‌پذیری در فعالیت‌های اجتماعی؛
- توانا در انجام تحقیقات ساده در زمینه موضوعات اجتماعی (ملکی و همکاران، 1378: 6-5).

صلاحیت‌های اقتصادی

صلاحیت‌های اقتصادی در برنامه درسی مطالعات اجتماعی پایه اول متوسطه بر اساس مصوبه گروه برنامه‌ریزی درسی علوم اجتماعی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی بدین شرح است:

- شناخت مفهوم نظام اقتصادی و اجزای آن؛
- درک اهمیت اشتغال در زندگی فردی و اجتماعی؛
- آشنا با عوامل عمده انتخاب شغل؛
- شناخت بیکاری به عنوان یکی از آسیب‌های نظام اقتصادی؛
- آشنا به روابط متقابل نظام‌های اجتماعی با یکدیگر؛
- دارا بودن گرایش مثبت نسبت به حرفه‌های مولد و معاش حلال؛
- داشتن مهارت‌های اجتماعی در رابطه با شغل‌یابی (ملکی و همکاران، 1378: 6-5).

صلاحیت‌های سیاسی

صلاحیت و شایستگی در زمینه نظام سیاسی در برنامه درسی مطالعات اجتماعی بر اساس مصوبه گروه برنامه‌ریزی درسی علوم اجتماعی بدین شرح می‌باشد:

- شناخت مفهوم نظام سیاسی و ضرورت اهمیت آن؛
- آشنا با انواع عمده‌ی نظام سیاسی؛
- شناخت عدم مشروعیت به عنوان آسیب نظام سیاسی کشور؛
- آشنا به روابط متقابل نظام اجتماعی با یکدیگر؛
- دارا بودن گرایش مثبت نسبت به ارزش‌های سیاسی جامعه؛
- داشتن گرایش مثبت نسبت به مشارکت در امور سیاسی و توانایی مشارکت در امور سیاسی؛
- دارا بودن روحیه پاسداری از استقلال همجانبه کشور و نفی هر گونه ستمگری و ستم‌پذیری (ملکی و همکاران، 1378: 6-5).

صلاحیت‌های مربوط به نظام خانواده

- صلاحیت و شایستگی در زمینه نظام خانواده بر اساس مصوبه شورای برنامه‌ریزی درسی علوم اجتماعی در برنامه درسی مطالعات اجتماعی بدین شرح است:
- درک ضرورت و اهمیت تشکیل خانواده؛
  - شناخت خانواده به عنوان یک نظام اجتماعی؛
  - آشنا با مسائل و مشکلات عمده خانواده؛
  - آشنا با کارکردها، آثار و نتایج خانواده بر اجتماع و فرد؛
  - آگاه به آثار نامطلوب رشد بی‌رویه جمعیت؛
  - به‌پایداری نظام خانواده در همه زمان‌ها واقف است (ملکی و همکاران، 1378: 6).

برنامه درسی و مطالعات اجتماعی

شریعتمداری می‌گوید: «برنامه درسی شامل کلیه تجربیات، مطالعات، بحث‌ها و فعالیت‌های گروهی و فردی و سایر اعمالی است که شاگرد تحت سرپرستی و راهنمایی مدرسه انجام می‌دهد» (شریعتمداری، 1386: 3).

نظر کر: «برنامه درسی عبارت است از کلیه تجارب آموزشی که دانش‌آموزان تحت راهنمایی مدرسه آن‌ها را کسب می‌نمایند.» (کر، 1999: 23).

انسان با مطالعات اجتماعی با جهان مجاور ارتباط برقرار نموده و همین ارتباط بر فکر و شناخت وی و کیفیت زندگی‌اش تأثیرگذار است و جنبه دیگر مطالعات اجتماعی فعالیت انسان و توسعه فرهنگش در طی گذشت زمان به عنوان یک موجود سیاسی، اقتصادی و فرهنگی و نیز به عنوان یک استفاده‌کننده از منابع و یک موجود انسانی در میان سایر موجودات است (الچی 94، 2006: 7). در سال 1375 برای نخستین بار شورای وقت مطالعات اجتماعی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی ایران (وصیف زیر را برای مطالعات اجتماعی ارائه نمود: «دانشی است که از انسان و تعامل او با محیط‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و محیطی) بحث می‌کند (ملکی، 1376: 5).

فرضیه‌های تحقیق

- 1- برنامه درسی مطالعات اجتماعی بر صلاحیت‌های اجتماعی دانش‌آموزان پایه‌ی اول دوره متوسطه اثر دارد؛
- 2- برنامه درسی مطالعات اجتماعی بر صلاحیت‌های اقتصادی دانش‌آموزان پایه‌ی اول دوره متوسطه اثر دارد؛
- 3- برنامه درسی مطالعات اجتماعی بر صلاحیت‌های سیاسی دانش‌آموزان پایه‌ی اول دوره‌ی متوسطه اثر دارد؛
- 4- برنامه درسی مطالعات اجتماعی بر صلاحیت‌های مربوط به نظام خانواده در

دانش‌آموزان پایه‌ی اول دوره‌ی متوسطه اثر دارد.

روش پژوهش

روش تحقیق در این پژوهش روش زمینهای است. زمینهای به لحاظ اینکه با این روش می‌توان به بررسی تعداد بیشتری متغیر در نمونه‌ای محدود پرداخت. در روش تحقیق زمینهای ممکن است هدف محقق آن باشد که با استفاده از تکنیک‌های آمار استنباطی به بررسی تفاوت یا تشابه نظرات گروه‌های مختلف در جهت یافتن وحدت نظر ویژه درباره‌ی موضوعی پرداخته شود و با عنایت به این که هدف این تحقیق بررسی رابطه برنامه درسی مطالعات اجتماعی با تربیت اجتماعی پایه اول دوره متوسطه است. روش تحقیق زمینهای، مناسب‌ترین روش است (نادری و سیف نراقی، 1389: 65).

جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش شامل همه دانش‌آموزانی است که در پایه اول دوره متوسطه مناطق و نواحی نوردهگانه سازمان آموزش و پرورش شهرستان‌های استان تهران که در سال تحصیلی 1389-90 مشغول به تحصیل هستند. آمار دانش‌آموزان پایه اول دوره متوسطه در حدود 84618 نفر است.

نمونه و روش نمونه‌گیری

از جامعه آماری 84618 نفر دانش‌آموز پایه اول دوره متوسطه این پژوهش به استناد جدول برآورد حجم با اندازه نمونه، Krejciec, R. V. and Morgan, D. W. (نادری، سیف نراقی، 1389: 216) حجم نمونه 384 نفر تعیین گردید. نمونه فوق از بین دانش‌آموزان پایه اول متوسطه پسران و دختران در نواحی 19 گانه سازمان آموزش و پرورش شهرستان‌های استان تهران انتخاب شد که در اجرای پرسشنامه این تعداد به 400 نفر افزایش یافت و در نهایت این تعداد به دو گروه آزمودنی مستقل تقسیم گردید که 200 نفر مربوط به گروهی بود که سال اول متوسطه را شروع نموده بودند و 200 نفر دیگر آنهایی که سال اول نظام متوسطه را به اتمام رسانیده بودند. بدین ترتیب که مناطق و نواحی 19 گانه سازمان آموزش و پرورش شهرستان‌های استان تهران بر حسب جغرافیایی به 4 گروه (شمالی، جنوبی، غربی و شرقی) تقسیم گردیدند و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای از هر گروه یک منطقه یا ناحیه به طور تصادفی انتخاب شدند. سپس از بین مدارس متوسطه پایه اول دخترانه و پسرانه مناطق و نواحی 19 گانه 2 دبیرستان (دخترانه و پسرانه) به صورت خوشه‌ای انتخاب گردیده در نهایت در هر مدرسه تقریباً به نسبت تعداد دانش‌آموزان هر منطقه یا ناحیه دانش‌آموز دختر و پسر به عنوان آزمودنی‌های تحقیق پایه اول متوسطه بر حسب نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شده دلیل استفاده از نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای این بود که توضیح جغرافیایی اعضا به گونه پراکنده و دسترسی به همه آنان مقدور نبود (نادری و سیف نراقی، 1388، ص 114)

ابزار پژوهش

در این پژوهش از پرسش نامه محقق- ساخته برای بررسی رابطه برنامه درسی مطالعات اجتماعی و تربیت اجتماعی دانش آموزان دختر و پسر پایه اول دوره متوسطه استفاده شده است. پرسشنامه تهیه شده در راستای بررسی تربیت اجتماعی در چهار چوب صلاحیت های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و خانوادگی در دانش آموزان پایه اول است.

روایی و پایایی پرسشنامه

برای تعیین روایی و پایایی ابزار پژوهش از نظرات اساتید و متخصصین و کارشناسان در این زمینه استفاده شده است و برای تعیین پایایی نیز در مطالعه مقدماتی پرسشنامه 38 سوالی که در یک نمونه آماری 50 نفری از آزمودنی های دبیرستانی اجرا گردید با استفاده از نرم افزار spss پایایی با روش آلفای کرونباخ 76% محاسبه شد که با تصحیح یک سوال که دارای بار عاملی منفی بود میزان اعتبار پرسشنامه به 77% ارتقاء یافت، با مطالعات انجام شده این رقم از لحاظ آماری مورد تأیید است.

روش تجزیه و تحلیل داده ها

تجزیه و تحلیل اطلاعات این پژوهش به کمک نرم افزار های Excel و spss به ترتیب در دو بخش زیر انجام گردیده است:

الف) تجزیه و تحلیل توصیفی

در این تحقیق برای تجزیه و تحلیل توصیفی داده هایی که جمع آوری شده، شاخص های مربوط به آمار توصیفی (میانگین، واریانس، انحراف معیار، فراوانی و درصد) برای هر یک از سؤالات تحقیق برای اطلاعات فردی گروه های آزمودنی محاسبه گردید.

ب) تجزیه و تحلیل استنباطی

برای تجزیه و تحلیل استنباطی بررسی رابطه تربیت اجتماعی دانش آموزان پایه اول متوسطه با برنامه درسی مطالعات اجتماعی (موضوعات مربوط به سؤالات تحقیق) از آزمون Z برای دو گروه مستقل استفاده شده است. دلیل استفاده از آزمون Z این است که این آزمون برای داده های مربوط به دو نمونه مستقل است که روی یک مقوله نظر می دهند و برای آزمون تفاوت بین دو نسبت از آزمون Z استفاده می گردد (فرگوسن و تاکانه ترجمه دلاور و نقشبندی، 1380: 250).

یافته های تحقیق

در این پژوهش ابتدا هر کدام از سؤالات ویژه تحقیق مورد تحلیل قرار گرفته که در آن فراوانی آزمودنی ها، میانگین نمرات، انحراف استاندارد و خطای استاندارد مشخص گردید. آنگاه Z محاسبه شده و سطح معناداری سؤالات پژوهش محاسبه شده است تا مشاهده

شود تفاوت معنی‌داری بین دو گروه آزمودنی وجود دارد یا خیر. در ارتباط با اولین سؤال پژوهشی این تحقیق (به چه میزان دانش‌آموزان از صلاحیت‌های اجتماعی برخوردارند؟): برای تعیین تفاوت صلاحیت‌های اجتماعی دانش‌آموزانی که سال اول متوسطه عمومی را شروع نموده‌اند و دانش‌آموزانی که سال اول دبیرستان را گذرانده‌اند از آزمون Z برای دو گروه مستقل استفاده شده است. شاخص‌های آماری مربوط به صلاحیت اجتماعی دانش‌آموزانی که سال اول متوسطه را شروع نموده‌اند، میانگین نمرات 3/23، انحراف استاندارد 0/686 و خطای استاندارد 0/048 را نشان می‌دهد و همینطور دانش‌آموزانی که سال اول دبیرستان را گذرانده‌اند، دارای میانگین نمرات 3/55، انحراف استاندارد 0/553 و خطای استاندارد 0/039 می‌باشند. به لحاظ اینکه در این سؤال چون Z محاسبه شده (9/857) و سطح معنی‌داری آن برابر با (0/000) است، لذا می‌توان ادعا نمود که بین میانگین نمرات آزمودنی‌هایی که سال اول متوسطه را شروع نموده‌اند با دانش‌آموزانی که سال اول دبیرستان را گذرانده‌اند تفاوت معنی‌داری وجود دارد. در ارتباط با دومین سؤال پژوهشی این تحقیق (به چه میزان دانش‌آموزان از صلاحیت‌های اقتصادی برخوردارند؟): شاخص‌های آماری مربوط به صلاحیت‌های اقتصادی دانش‌آموزانی که سال اول متوسطه را شروع نموده‌اند، میانگین نمرات 2/76، انحراف استاندارد 0/720، و خطای استاندارد 0/050 را نشان می‌دهد. و دانش‌آموزانی که سال اول دبیرستان را گذرانده‌اند، دارای میانگین نمرات 3/41، انحراف استاندارد 0/435 و خطای استاندارد 0/030 می‌باشند. با عنایت به اینکه در دومین سؤال پژوهش Z محاسبه شده (56/92) و سطح معناداری آن برابر با (0/000) می‌باشد. لذا می‌توان ادعا کرد بین میانگین نمرات آزمودنی‌هایی که سال اول را شروع نموده‌اند با آزمودنی‌هایی که سال اول دبیرستان را گذرانده‌اند تفاوت معنی‌داری وجود دارد. در مورد سومین سؤال پژوهشی این تحقیق (به چه میزان دانش‌آموزان از صلاحیت‌های سیاسی برخوردارند؟): شاخص‌های آماری مربوط به صلاحیت سیاسی دانش‌آموزانی که سال اول متوسطه را شروع نموده‌اند، میانگین نمرات 2/59، انحراف استاندارد 0/738 و خطای استاندارد 0/052 را نشان می‌دهد و دانش‌آموزانی که سال اول دبیرستان را گذرانده‌اند، دارای میانگین نمرات 2/96، انحراف استاندارد 0/582 و خطای استاندارد 0/041 ذکر گردیده است. و با توجه به اینکه در سومین سؤال پژوهشی Z محاسبه شده (9/033) و سطح معناداری آن برابر با (0/000) است، لذا می‌توان ادعا کرد بین میانگین نمرات آزمودنی‌هایی که سال اول متوسطه را شروع نموده‌اند با آزمودنی‌هایی که سال اول دبیرستان را گذرانده‌اند تفاوت معنی‌داری وجود دارد. در ارتباط با چهارمین سؤال پژوهشی این تحقیق (به چه میزان دانش‌آموزان از صلاحیت‌های مربوط به نظام خانواده برخوردارند؟): شاخص آماری مربوط به صلاحیت خانوادگی دانش‌آموزانی که سال اول متوسطه را شروع نموده‌اند، دارای میانگین نمرات 2/99، انحراف استاندارد 0/716 و خطای استاندارد 0/050 می‌باشند و دانش‌آموزانی که سال اول دبیرستان را گذرانده‌اند، دارای میانگین نمرات 3/58، انحراف استاندارد 0/509 و خطای استاندارد 0/036 ذکر شده است. و با توجه به اینکه در

چهارمین سوال پژوهشی Z محاسبه شده (22/119) و سطح معناداری آن برابر با (0/000) است. لذا می‌توان ادعا کرد بین میانگین نمرات آزمودنی‌هایی که سال اول متوسطه را شروع نموده‌اند با آزمودنی‌هایی که سال اول دبیرستان را گذرانده‌اند تفاوت معناداری وجود دارد. در ذیل به عنوان نمونه جداول مربوط به اولین سوال پژوهش آمده است.

جدول شاخص های آماری به متغیر صلاحیت های اجتماعی

متغیر	گروه ها	فراوانی آزمون ها	میانگین نمرات	انحراف استاندارد	خطای استاندارد
صلاحیت اجتماعی	شروع سال اول	200	3/23	0/686	0/048
	پایان سال اول	200	3/55	0/553	0/039

جدول خلاصه محاسبات آماری آزمون Z

صلاحیت اجتماعی	Z محاسبه شده	سطح معناداری
به چه میزان دانش آموزان از صلاحیت اجتماعی برخوردارند؟	9/857	0/000

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های به دست آمده که در بالا ذکر گردیده به نظر می‌رسد رابطه معناداری بین برنامه درسی مطالعات اجتماعی و تربیت اجتماعی دانش آموزان پایه اول دوره متوسطه در شهرستان های استان تهران وجود دارد و اهداف تربیت اجتماعی این برنامه درسی در مجموعه های زیر تحقق یافته است:

- 1- ایجاد صلاحیت‌های اجتماعی (نظیر: درک دیگران، همکاری با دیگران، رعایت مقررات، رعایت حقوق، تکلیف فردی و اجتماعی، عدم تعرض به حقوق دیگران، تلاش در برقراری حق و عدالت و مشارکت در طرح تصمیمات گروهی و ...) در دانش‌آموزان.
- 2- ایجاد صلاحیت اقتصادی (نظیر: فعالیت‌های اقتصادی، شناخت شغل‌های کاذب، تأثیر منفی بیکاری، نظام اقتصادی و اختلاف طبقاتی، نظام پولی، آموزش و توانمندی اقتصادی و ...) در دانش‌آموزان.
- 3- ایجاد صلاحیت‌های سیاسی (نظیر: شرکت در انتخابات، شناخت کاندیداها، عدم مشروعیت نظام سیاسی، رعایت مقررات و حفظ نظم در جامعه، آمادگی در مقابل دشمنان خارجی، همکاری با پلیس، شرکت در راهپیمایی و تظاهرات قانونی و ...) در دانش‌آموزان.
- 4- ایجاد صلاحیت‌های مربوط به نظام خانواده (نظیر: همکاری با اعضای خانواده،

اثر نامطلوب رشد جمعیت، توجه به رهنمودهای هدایتی و ارشادی خانواده، مراقبت از کوچکترهای خانواده، اختلاف خانوادگی، رفت و آمد به خانه فامیل و آشنایان و ... در دانش‌آموزان.

یافته بعدی مربوط به این است که میزان تحقق اهداف تربیت اجتماعی در ایجاد صلاحیت‌های مربوط به نظام خانواده در دانش‌آموزان پایه اول متوسطه عمومی سازمان آموزش و پرورش شهرستان‌های استان تهران در ماده‌ها زیر که در پرسش‌نامه تحقیق آمده است، دارای بیشترین میانگین هستند. بدین معنی که داده‌های زیر در ایجاد صلاحیت‌های مربوط به نظام خانواده به ترتیب اولویت بیشترین میزان تحقق را داشته است. لازم به ذکر است افعال این ماده‌ها به همان شکلی که در پرسشنامه است در اینجا نیز ذکر شده است.

- تا چه حد علاقمند به بزرگ شدن و تحت احترام افراد کوچکتر از خود هستید؟
 - توجه شما به همکاری با افراد خانواده در انجام مسئولیت‌های آنها به چه میزان است؟
 - آگاهی شما از آثار نامطلوب رشد جمعیت به چه میزان است؟
 - به عنوان یک مسأله اجتماعی به چه میزان به رشد جمعیت توجه دارید؟
 - توجه شما به رهنمودهای هدایتی و ارشادی خانواده به چه میزان است؟
 - آگاهی شما از مجموعه نقش‌هایی که نظام خانواده از آن تشکیل شده است، به چه میزان است؟

- مراقبت و نگهداری شما از کوچکترهای خانواده به چه میزان است؟
 - ضرورت رفت و آمد به خانه فامیل و آشنایان را تا چه میزان در می‌کنید.

چنانچه از اولویت‌های این پژوهش استنباط می‌گردد، برنامه درسی مطالعات اجتماعی پایه اول متوسطه عمومی در ایجاد صلاحیت‌های مربوط به نظام خانواده در دانش‌آموزان پایه اول متوسطه عمومی مؤثر بوده است. بعدها در مواردی اگر اختلاف خانوادگی، میزان احترام نسبت به حقوق یکدیگر در خانواده کمرنگ می‌شود باید به دنبال بررسی دلایل دیگری پرداخت. البته یافته‌های این پژوهش مربوط به سازمان آموزش و پرورش شهرستان‌های استان تهران می‌باشد، شاید در موارد مشابه چنین نتایجی را در بر نداشته باشد.

یافته‌های مربوط به این پژوهش نشان می‌دهد بعد از ایجاد صلاحیت مربوط به نظام خانواده، صلاحیت‌های اجتماعی در برنامه درسی مطالعات اجتماعی بالاترین میانگین نمرات را نشان می‌دهد به نحوی که برنامه درسی مطالعات اجتماعی در ایجاد صلاحیت‌های اجتماعی در دانش‌آموزان پایه اول متوسطه عمومی مؤثر بوده است. صلاحیت‌های اجتماعی که در پرسشنامه آمده است به ذکر چند آیتیم از آنها اکتفا می‌کنیم:

- توانمندی درک و پذیرش روحیات دوستانتان تا چه میزان است؟
 - به چه میزانی در انجام کارها با دوستان همکاری می‌نمائید؟
 - تا چه حد قادر به ارائه دلایل برای ابراز عقاید خود هستید؟
 - توجه شما به تعرض نمودن به حقوق و اموال دیگران به چه میزان است و ...

البته برنامه درسی مطالعات اجتماعی در آیت‌های فوق توانسته است در دانش‌آموزان پایه اول متوسطه ایجاد صلاحیت نماید، بلکه موارد دیگر صلاحیت‌های اجتماعی مدنظر تبوده است. در این پژوهش آنچه مدنظر بوده با میانگین بیشتری در دانش‌آموزان پایه اول متوسطه تحت عنوان صلاحیت‌های اجتماعی قابل شهود است.

از پژوهش فوق استنباط گردید که برنامه درسی مطالعات اجتماعی در ایجاد صلاحیت‌های اقتصادی در دانش‌آموزان پایه اول متوسطه عمومی مؤثر بوده است. در ذیل به ذکر چند مورد از ماده‌های پرسشنامه که تحت عنوان صلاحیت‌های اقتصادی آمده است، اشاره گردیده است:

- تشخیص شما از شغل کاذب به چه میزان است؟
- آگاهی شما از تأثیر مصرف بی‌رویه آب و برق بر اقتصاد خانواده و جامعه؟
- تا چه حد شغل و شاغل شدن برای شما اهمیت دارد؟
- آگاهی شما از انواع فعالیت‌های اقتصادی به چه میزان است و ...

می‌توان از آموزش و پرورش شهرستان‌های استان تهران انتظار داشت که در ایجاد صلاحیت‌های اقتصادی در دانش‌آموزان پایه اول متوسطه مؤثر بوده است. اگر در سنین و مراحل بعدی رشد با این همه بیکاری و عدم آمادگی برای اشتغال‌یابی روبرو هستیم در خصوص صرفه‌جویی‌های اقتصادی افراد کمتری حاضر به قناعت و صرفه‌جویی هستند، نشان‌دهنده این است که در آموزش‌های بعدی که به دانش‌آموزان داده می‌شود، بررسی شود که چه قصور و کوتاهی‌هایی صورت گرفته است؟ آیا رسانه‌های آموزشی دیگر چون روزنامه‌ها، صدا و سیما و جامعه بر سر این موضوع کوتاهی می‌نمایند. یا آموزش و پرورش بر سر صلاحیت‌های اقتصادی مانند آمادگی برای شغل و شغلیابی و به طور کلی حرفه‌آموزی تدابیر درستی نیندیشیده است.

یافته‌های مربوط به این پژوهش نشان می‌دهد که میزان تحقق اهداف تربیت اجتماعی مربوط به ایجاد صلاحیت‌های سیاسی در دانش‌آموزان پسر و دختر پایه اول متوسطه عمومی آموزش و پرورش شهرستان‌های استان تهران در مواردی که در پرسشنامه تحقیق ذکر شده است، دارای میانگین کمتری نسبت به سایر صلاحیت‌های تربیت اجتماعی است. لازم به ذکر است افعال این ماده‌ها به همان شکلی که در پرسشنامه آمده است در اینجا نیز ذکر شده است.

- به چه میزان شرکت در انتخابات را در پیشرفت جامعه مؤثر می‌دانید؟
- تا چه میزان با همسالان خود در رابطه با شناسایی کاندیداها بحث می‌نمایید؟
- عدم مشروعیت به چه میزان به نظام سیاسی آسیب می‌رساند؟
- اطاعت شما از مقررات و عدم سرپیچی از آن برای حفظ نظم در جامعه به چه میزان است؟

- آمادگی شما برای حمله ناگهانی دشمنان خارجی به چه میزان است؟
- به چه میزان از مراحل انتخاب یک نماینده آگاهی دارید؟
- توجه شما به حفظ نظم در جامعه و همکاری با پلیس به چه میزان است؟

- در راهپیمایی و تظاهرات قانونی به چه میزان شرکت می‌کنید؟
- پایبندی شما به قوانین به هنگام نبودن مسئولین به چه میزان است.

بر اساس یافته‌های فوق استنباط می‌شود که برنامه درسی مطالعات اجتماعی در ایجاد صلاحیت‌های سیاسی دانش‌آموزان پایه اول متوسطه شهرستان‌های استان تهران میانگین کمتری را نشان می‌دهد و دانش‌آموزان صلاحیت‌های کمتری نسبت به نظام سیاسی مانند شرکت در راهپیمایی‌های قانونی، آمادگی برای حمله ناگهانی دشمن، تحقیق و پرس‌وجو بر سر انتخاب کاندیدا و میزان اطلاع از عدم مشروعیت نظام سیاسی و ... را دارا هستند. پژوهشگر از نزدیک زمان اجرای پرسشنامه موارد کثیری را مشاهده نمود که آزمودنی‌ها نسبت به خیلی از نکات مطروحه در بخش نظام سیاسی کتاب مطالعات اجتماعی اظهار بی‌اطلاعی می‌کردند خصوصاً ماده عدم مشروعیت نظام سیاسی به چه میزان به نظام سیاسی آسیب می‌رساند. از یافته‌های این پژوهش استنباط می‌گردد که به احتمال زیاد دبیران مطالعات اجتماعی آگاهی و بینش زیادی نسبت به نظام سیاسی دارا نیستند به لحاظ اینکه این مطلب در کتاب مطالعات اجتماعی به نحوی مطلوب تدوین گردیده است.

در پاسخ به این سؤال که با توجه به نتایج این تحقیق راهکارهای علمی و عملی مناسب در تحقق اهداف تربیت اجتماعی در برنامه درسی مطالعات اجتماعی در دانش‌آموزان پایه اول متوسطه عمومی کدامند؟ از مطالعه مجموع تحقیقات و منابع علمی و مصاحبه با متخصصان تعلیم و تربیت راهکارهای زیر در این خصوص ارائه می‌گردد:

1- در مدارس ما، تمرکز در کتاب‌های درسی بیشتر روی دانش است. و روش تدریس بیشتر به شیوه سخنرانی است. در حالی که باید در مدرسه بیشتر روی فهم و بصیرت دانش‌آموزان تأکید شود تا مفاهیم درسی را کاملاً فهمیده و در زندگی روزمره عملی سازند و همچنین فرصت‌هایی ایجاد شود که دانش‌آموزان و مدارس با آن فرصت‌ها، مهارت‌های اجتماعی و اصولاً زندگی را تمرین کنند. تمرکز باید روی ایجاد فرصت‌های هر چه بیشتر مشارکت دانش‌آموزان در قوانین و مقررات مدرسه باشد تمرکز باید بر روی فضایی باشد که همه بچه‌ها احساس کنند، می‌توانند در اداره مدرسه مشارکت داشته باشند. امروزه لزوم تغییر فعالیت‌های کلاسی، جو و فضای مدرسه احساس می‌شود.

2- در کشور هند واحد درسی مهارت زندگی مبنی بر آموزش دانش‌آموزان در مواجهه با خطرات، اضطراب‌ها و تهدیدهای اجتماعی تدریس می‌شود، به نظر می‌رسد لازم است در نظام آموزشی ما نیز از چنین برنامه‌ای الگوبرداری شود.

3- از سوی مدارس تدابیری اتخاذ شود که دانش‌آموزان در جلسات علمی مجلس شورای اسلامی، شوراهای، شوراهای استانی شرکت نموده و از نزدیک با نحوه تصمیم‌گیری، اداره شهرها و استان و حتی کشور آشنا شوند.

4- در مدارس از نظرات و پیشنهادات و انتقادات سازنده دانش‌آموزان استقبال شود و نمایندگان دانش‌آموزان با رأی و نظر دانش‌آموزان انتخاب شوند تا روحیه دموکراسی در مدرسه ایجاد گردد.

- 5- با توجه به اینکه تحقیقات گذشته نشان داده است که بین موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان با مشارکت اجتماعی آنان رابطه مثبت وجود دارد لذا برنامه‌ریزی برای ارتقاء تحصیلی دانش‌آموزان از جمله راهکارهای مهم در راستای تحقق اهداف اجتماعی در مدارس است.
- 6- با عنایت به این خانواده اولین نهادی است که پایه‌های شخصیت نوجوان را شکل می‌دهد، آموزش به والدین با موضوعات اجتماعی کردن فرزندانشان امری جدی است چرا که نقش پدر و مادر در ترغیب کودک و آسان‌سازی رشد استقلال فردی خیلی مهم است. اما متأسفانه برخی از والدین فکر می‌کنند هرچه بیشتر کارهای کودک را خود انجام می‌دهند، خدمت بیشتری به او کرده‌اند و به این ترتیب نمی‌گذارند کودک، خود امر زندگی خود را شخصاً تجربه کند و بیاموزد، اینگونه فرزندان در بزرگسالی هم عملاً از انجام برخی از کارهای شخصی خود و تصمیم‌گیری صحیح در موقعیت‌های گوناگون ناتوانند.
- 7- در مدارس با مشورت دبیران علوم اجتماعی از شخصیت‌های سیاسی دعوت به عمل آید تا در رابطه با مسائل و مشکلات کشور و برنامه‌های توسعه سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی سخنرانی نموده و جلسات پرسش و پاسخ برگزار شود تا دانش‌آموزان با ساختار نظام حکومتی آشنا شده و از ادانه در فعالیت‌های سیاسی شرکت نموده و روند توسعه سیاسی در کشور ایجاد شود.
- 8- مکمل فعالیت آموزشی دبیران علوم اجتماعی فعالیت مربیان تربیتی در رابطه با نظام سیاسی است، چرا که نقش مربیان تربیتی در مدارس پررنگ‌تر و هدیران مدارس در این رابطه نهایت اهتمام خود را مبذول نموده و اقدامات مؤثری داشته باشند.

پیشنهاد‌های مبتنی بر یافته‌های تحقیق

اهداف تربیت اجتماعی در برنامه درسی مطالعات اجتماعی در تربیت اجتماعی دانش‌آموزان تحت عنوان (صلاحیت‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و خانوادگی) در مجموع بین جامعه دانش‌آموزان پایه اول متوسطه عمومی شهرستان‌های استان تهران مؤثر بوده است. اما برخی از ماده‌های پرسشنامه که مربوط به صلاحیت‌های سیاسی است، میانگین پایین‌تری نسبت به سایر ماده‌های پرسشنامه بوده است که در ارتباط با آنها پیشنهاداتی ذکر می‌گردد.

- یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که دانش‌آموزان در رابطه با عدم مشروعیت نظام سیاسی و میزان آسیبی که برای نظام سیاسی می‌تواند در بر داشته باشد، شناخت کافی ندارند و در مواردی دانش‌آموزان در زمان اجرای پرسشنامه نسبت به این ماده اظهار بی‌اطلاعی می‌کردند، جا دارد دبیران محترم مطالعات اجتماعی در این رابطه نهایت سعی و تلاش خود را مبذول نموده و بطور معناداری با روش عقلانی و تبادل نظر

بدانش‌آموزان موضوع را تدریس نمایند. مصادیق عدم مشروعیت نظام سیاسی مانند فساد، ارتشاء، رشوه‌خواری، بانديازي، گروه‌گرایی و کودتا و ... را به نحوي آموزش دهند که دانش‌آموزان با حکومت‌هایی که مشروع نیستند و بقاء آنها برای جامعه به صلاح نیست آشنا شده و در صورت لزوم پیشنهادات و انتقادات و راهکارهایی صحیح به دولتمردان ارائه نمایند. و همکاری خود را با حکومت‌ها و نظامات سياسي مشروع ادامه دهند.

- در مدارس انتخابات دانش‌آموزي را به نحوي برگزار نمایند که همه دانش‌آموزان خود را سهیم در اجرای امور مدرسه بدانند و به اهمیت این موضوع که هیچکس حق حکومت بر دیگری را ندارد جز با توافق و انتخاب نماینده پی برده و در آینده در رابطه با شرکت در انتخابات و بحث در رابطه با کاندیداها کاملاً آشنا شده و خود را به شرکت در اموراتي که به خیر و صلاح جامعه است ملزم نمایند.

- معاونت آموزشی مدارس در رابطه با فعالیت‌های بسیج هیچگونه قصور و کوتاهی نداشته و مدیران مدارس خود را ملزم به انجام امور دانسته و با همکاری دبیران مطالعات اجتماعی و آموزش دفاعی، دانش‌آموزان را برای هر گونه حمله ناگهانی دشمن آماده نمایند، البته مهم‌ترین بخش آمادگی همان آمادگی فکری است یعنی دانش‌آموزان هم از نظر فکری و هم از نظر جسمی آمادگی برای دفاع از سرز و بوم کشور در مقابل دشمنان خارجی را داشته باشند.

- در راهپیمایی‌های قانونی دبیران مطالعات اجتماعی و علوم اجتماعی دانش‌آموزان را تشویق نمایند که شرکت مستمر داشته و حتی دبیران دروس مذکور خود شخصاً شرکت نموده و از حوادث و رویدادها و برنامه‌های نظاهرات در کلاس برای شاگردان گزارش تهیه نمایند و از دانش‌آموزان گزارش شرکت در راهپیمایی به عنوان فعالیت کلاسی را درخواست نمایند.

- در جهت آشنایی با ارکان نظام سياسي بازديدهايي از مجلس شوراي اسلامي، شوراها و ادارات و ... به پیشنهاد دبیران علوم اجتماعی توسط مدیران مدارس صورت گیرد.

منابع

فارسی

- رحیم‌آبادی، ح. (1379). بررسی رابطه بین مهارت‌های اجتماعی و پیشرفت تحصیلی در دروس ریاضی و خواندن در گروهی از دانش‌آموزان عادی کلاس‌های چهارم و پنجم دبستان شهر شیراز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شیراز.
- شاهمرادی، ن. (1384). بررسی میزان تحقق اهداف تربیت اجتماعی در دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه در استان فارس، طرح تحقیق، شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش استان فارس.
- شریعتمداری، ع. (1381). بررسی عوامل مؤثر در مشارکت اجتماعی دختران شهر امیرکبیر. تهران: انتشارات سمت.
- شریعتمداری، ع. (1386). چند مبحث اساسی در برنامه درسی. تهران: انتشارات سمت.
- شریعتمداری، ع. (1387). جامعه و تعلیم و تربیت. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- فرگوسن، ج‌ا و تاکانه، بی. (1380). تحلیل آماری در روان‌شناسی و علوم تربیتی. ترجمه دلاور، علی؛ نقشبندی، سیامک. تهران: نشر ارسباران.
- قضاتی، م. (1375). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر در مشارکت اجتماعی دختران شهر تهران در سازمان مدرسه. پایان‌نامه کارشناسی ارشد تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد شمال.
- مستعلی، ف. (1381). بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی بر افزایش اعتماد به نفس دختران نابینای نرجس شهر تهران. دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه الزهراء.
- مصلح یزدی، ب. (1380). تحقیق در تربیت اجتماعی در دبیرستان‌های استان تهران: دانشکده ادبیات و علم انسانی دانشگاه تهران.
- میرلوحی، س. ح. (1378). هفت انتقاد به تعلیم و تربیت جدید (تطبیق آموزش و پرورش ایران با دیدگاه ژاک مارتین). تهران: فصلنامه تعلیم و تربیت شماره 58.
- ملکی، ح. و همکاران (1378). راهنمای برنامه درسی مطالعات اجتماعی دوره متوسطه گروه علوم اجتماعی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. تهران: نشر پیام اندیشه.
- نادری، عال و سیف نراقی، م. (1389). بررسی چگونگی ارزشیابی آن در ... تهران: نشر ارسباران.
- نادری، عال و همکاران. (1389). راهنمای عملی فراهم‌سازی طرح تحقیق. تهران: نشر روان.

انگلیسی

Kerr, D. (1999) **International review of curriculum and assessment frameworks. Citizenship education in the curriculum: An international review.**

London: Qualifications and curriculum Authority (QCA).

LPO 94. (2006) **the national Agency for Education: curriculum for the compulsory school system, the preschool class and the leisure - time center.**

Sweden: AB Danagards, odeshog.

Archive of SID